

JAARVERSLAG 1998

Mijnheer de Minister,

De statutaire vergaderingen hebben plaatsgehad in de lokaliteiten van het Paleis der Academiën in Brussel, op 26 januari, 25 mei en 26 oktober 1996. Er werden acht sectievergaderingen gehouden, een plenaire vergadering op 26 januari, een colloquium in Antwerpen op 18 april en een bestuursvergadering op 26 oktober.

Lezingen gehouden op de plenaire vergadering :

J.-H. MICHEL : *Het suffix -inium in de toponymie.*

L. VAN DURME : *Germ. *priusk in Germania en Gallo-Romania.*

De vorderingen van het interdisciplinair onderzoek van de jongste jaren laten ons de vroegmiddeleeuwse *dries* – of beter *priusk* – situeren binnen de ruimere context van de (in het oude Gallië en Germanië beproefde) Feld-Graswirtschaft. De teloorgang van de bouwlandfunctie (zoals vermeld in het Liber Traditionum) van de polyfunctionele oude publieke driesen betekende niet dat het 'driessysteem' (waarbij een agrarisch complex afwisselend bouw- en braakland was) in Vlaanderen begraven was. In privé-versie trotseerde het de tijd als middel tot uitbreiding van het landbouwareaal en kende het zelfs een revival in de 15de-16de eeuw.

De studie van een aantal Zuid-Oost-Vlaamse driesen heeft uitgewezen hoe sterk de dries als bewoningsvorm topografisch aanleunt bij de primitieve vroegmiddeleeuwse *priusk*. Men zou kunnen stellen dat de pleintjes waarrond zich in de Middeleeuwen bewoning concentreerde, in feite niet meer zijn dan miniatuurverlies van de oude *priusk* zonder zijn bouwlandfunctie : publieke terreinen waarop de aangelanden een

aantal rechten bezaten. In de noordelijke rand van de Gallo-Romania is de overgang van de primaire betekenis van *dries* naar *dries* 'bewoningsvorm' overigens linguïstisch veruitwendigd : *trie(z)* ruimde de plaats voor de diminutievorm *trieu* uit *triel(s)*, wat op schaalverkleining wijst.

Voor al in de noordelijke rand van de Gallo-Romania wordt Ofr. *triez*, resp. Mfr. *trieu* afgelost door Ofr. *riez* en nog zuidelijker door Ofr. *friez*. Het is verleidelijk deze beide vormen terug te voeren tot *(h)*riusk* resp. *(h)*riusk*, zelf een op Gallo-Romaanse bodem ontstane mengvorm uit Germ. **priusk* en germ. **hrisa*- 'houtrijs', een element dat nergens op de *dries* ontbrak. In de Gallo-Romania lijkt Germ. **hrisa* overigens volkomen te zijn opgegaan in (*f*)*riez*. Waar het ene woord voorkomt, ontbreekt het andere.

Wat de etymologie van Germ. *priusk* betreft, komt M. Gysseling tot de conclusie dat de *iu* in *thriusca*, *thriuscon* in het Vlaams niet rechtstreeks uit Germ. *eu* kan komen, maar enkel uit een klankverbinding met *w*. Daarom Germ. **prewiska*- < IE **trewisko*- < **trewisko*-. De volgende IE wortels komen nu in aanmerking : 1. IE **teru*, **trew*- 'wrijven, (door)boren', met evoluties tot a. 'verwoesten', b. 'slaan', c. 'murw worden', d. 'uitputten, opteren', e. 'bedreigen' (Pokorny, 1072-73) ; 2. IE **trew*- 'gedijen, rijpen, groeien, sterk worden' (Pokorny, 1095).

W. Wissmann en W. Foerste kleven '1 c' aan, vandaar *dries* 'stukgewreven, murw land', uiteraard als resultaat van de bewerking. Voor deze opvatting pleit de (gangbare) etymologie van de meeste tegenhangers van *dries* : *egert* 'niet-geploegd land', *jachère* 'ploegland' en verder (weliswaar soms ter aanduiding van geavanceerder cultuurvormen) *vervactum*, *rotura*, *sombre/somart*, *savari*, *felga* en *braak* (bij *breken*), waarbij telkens het kenmerk '± (be)ploeg(ing)'.

M. Gysseling verkiest '1 d', vandaar *dries* 'uitgeput bouwland'. Zijn zienswijze bekoort op haar beurt, omdat ze in overeenstemming is met de betekenis 'woest, opgegeven land' van *triez* in Noord-Frankrijk en vooral nog met het beeld van de *priusk* bij de oude Germanen en mogelijk ook in de vroege Middeleeuwen ten onzent : de outfield waar akkers werden aangelegd, die na gebruik als volkomen opgeteerd werden beschouwd en daarom verlaten werden. Volgens agrarische historici als H. Jäger, D. Timpe en A. Ferdière wil Tacitus ons precies dat laatste meedelen in zijn *De origine, situ, moribus ac populis Germanorum*, beter bekend als *De Germania* : (cap. 26) [*ger-*

manij arva per annos mutant, et superest ager : 'Het ploegland verplaatsen zij periodiek en zo blijft steeds land liggen'.

Lezingen gehouden in de Vlaamse afdeling :

ANN MARYNISSEN : *Van -(t)ke naar -(t)je. De oorsprong en de verspreiding van het Nederlands diminutiefsuffix -(t)je in Vlaamse plaatsnamen met straat en veld.*

Het onderzoek heeft een dubbel doel :

1. De diachrone evolutie van het Nederlandse diminutiefsuffix *-(t)je* schetsen aan de hand van Vlaamse toponiemen met *straatje* en *veldje* (hoofdzakelijk afkomstig uit het Corpus Molemans-Thiry, aangevuld met andere bronnen).

2. De geografische verspreiding van het Nederlandse diminutiefsuffix *-(t)je* in deze toponymische samenstellingen karteren en interpreteren vanaf de Middeleeuwen tot de 19de eeuw.

De conclusies zijn :

1. Het Nederlandse diminutiefsuffix *-(t)je* is door mouillering ontstaan uit *-tken*. Allerlei historische overgangsvormen én de situatie in de moderne dialecten maken duidelijk via welke tussenstadia het mouilleringproces verlopen is : *-tken* > *-tsjen* en > *-tjen*.

2. De mouillering van de verkleiningsuitgang kondigt zich vanaf de 15de eeuw voorzichtig aan in het oosten en het westen van Vlaanderen. Maar in de eerste helft van de 17de eeuw wordt het oude *-ken*-suffix in heel Vlaanderen op grote schaal verdrongen door het suffix *-(t)jen*. De vervanging van *-ken* door *-tjen* krijgt in een eeuw definitief haar beslag.

3. Het ontstaan van het diminutiefsuffix *-(t)je* in Vlaanderen berust niet op Hollandse expansie, maar is een voorbeeld van een polygenetische, op een fonetisch proces geïnspireerde ontwikkeling in het Nederlandse taalgebied.

4. Het mouilleringproces is lexicaal en temporeel trapsgewijs verlopen : de uitgang *-(t)je* is bij *straat* een eeuw vroeger ingevoerd dan bij *veld*. De diminuering is woordafhankelijk.

5. Gesproken en geschreven taal houden niet noodzakelijk gelijke tred met elkaar. De invoering van het *-(t)je*-suffix is in schrijftaal sneller voltooid dan in spreektaal. In heel wat Vlaamse dialecten

blijft de *-ke*-vorm, die een oudere toestand weerspiegelt, recht over-eind.

J. CAJOT : *Nieuwsnederlands, verkavelingsvlaams, kost-schoollimburs en dialect.*

De laatste maanden is in de Vlaamse media de campagne om het spreken van Limburgs dialect in bepaalde omstandigheden te promoten niet onvermeld gebleven. De gedeputeerde voor cultuur wil o.a. inzichten verspreiden over standaardtaal en dialect. Door de bewustwording van gelijkenissen en verschillen zou de vermenging van de twee taalsystemen bestreden en de kwaliteit van het ABN verbeterd kunnen worden.

Het probleem bij de dichotomie standaardtaal versus dialect in Vlaanderen is m.i. echter niet de afbakening van wat dialect is, maar de definitie van de norm van de Nederlandse doeltaal. Vaak wijt men het Vlaamse taaldeficit aan de vermeende dominantie van het dialect. Maar er zijn ook gebieden in Nederland waar het dialect nog sterk staat. Hoewel men aan beide kanten van de Maas in het dialect zijn koffie uit 'e *schoon taske*' drinkt, zullen de Nederlanders steeds van 'een *mooi kopje*' spreken als zij om communicatieve, praktische of opportunistische redenen de schoonheid van het tafelporcelain in het Nederlands willen prijzen. Vlamingen leveren ongeacht hun achtergrond slechts hoogst zelden een kwalitatief identieke prestatie. Het Nederlands is voor de Nederlanders een taalvorm waarvoor zij een duidelijke maatstaf hebben ; zij vinden dat die niet te veel mag afwijken van de woordenschat, de zinsbouw en (in mindere mate) de uitspraak van de Randstedelingen.

Ondanks de principiële Vlaamse keuze voor overname van de Nederlandse standaardtaal vanaf de vorige eeuw heeft de modale Belg nooit beseft dat hij de taal van een ander land aan het overnemen was. De Vlamingen gingen er integendeel van uit dat enerzijds hun *taalgebruik* slechts verder verbeterd hoefde te worden door hun uitspraak van dialectklanken en hun woordenschat van Franse woorden te zuiveren. Ze leerden geen Hollands van Nederlanders, maar een gefilterde variant van die taal waarin Vlaamse academici in hun plaats al een aantal keuzes gemaakt hadden. Dit Vlaamse continuïteitsgevoel, gepaard met het *indirecte*-overnamebeleid, heeft in de standaardtalige ruimtelijke *dis*continuiteit geresulteerd die in 1957 door C.B. van Haeringen verwoord werd, toen hij het Nederlands van

een Turnhouter exemplarisch met dat van een Tilburger vergeleek : ' (...) in Turnhout begint iets dat we zouden kunnen bestempelen als belgisch beschaafd Nederlands, een Nederlands (...) dat kennelijk uit een andere bron wordt gevoed. Er is geen continuïteit tussen de beschaafde omgangstaal benoorden en bezuiden de grens '.

Hoewel het dialect gestigmatiseerd werd en aan levenskracht ingeboet heeft, het fysieke barrièrekarakter van de staatsgrens wellicht drastischer en eerder gesloopt werd dan men destijds had kunnen verwachten, en iedere Vlaming onbeperkte toegang heeft verkregen tot diverse media van het Noorden, moeten we constateren dat de huidige *dialectloze* dertig-, veertigjarige zoons en dochters (van al behoorlijk Nederlands sprekende intellectuelen) niet Noord-Nederlandser spreken dan hun ouders. Zij kijken ook veel minder naar de Nederlandse televisie, en worden nu hoofdzakelijk door hun Vlaamse zenders onderhouden. De mondelinge taaltips zijn verdwenen en die van de krant hebben aan populariteit ingeboet. Met de Nederlandse, zeg Hollandse, norm hebben de Belgen weinig rechtstreeks contact ; in ieder geval horen ze dagelijks gemiddeld veel meer Engels dan noordelijk Nederlands en erkennen ze er nauwelijks een normatief moment in. In Vlaanderen is de laatste halve eeuw wel een soort normideaal ontstaan dat zich in Vlaamse oren positief van het Randstedelijke Hollands onderscheidt : het zo geheten *VRT-Nederlands*. Deze gesproken norm waarmee de Vlamingen dagelijks geconfronteerd worden, is meestal gelezen of geciteerd Nederlands. Daarom zou ik de voorkeur willen geven aan de term *nieuwsnederlands*. Dit *nieuwsnederlands* is in hoge mate gecodificeerd, en wel zo dat het binnen de variatiegrenzen valt die de Nederlanders voor de standaardtaal trekken ; het is echter ontoereikend geëlaboreerd om de gebruikelijke alledaagse domeinen aan te kunnen die (tot nu toe in Vlaanderen) door de dialecten of (elders) door de diverse registers van de normale omgangstaal verwerkt worden.

Voor de lagere dialectsubstituerende registers is er een autonoom standaardiseringsproces op gang gekomen dat verre van beëindigd is. Op de nieuwe televisiezenders is de voedingsbodem aanwezig waarop zo'n standaardtaalvorming goed kan gedijen : de Vlaamse productiehuisen moeten vooral aan de reclamezenders dagelijks verscheidene uren vermaak leveren. De toegenomen mobiliteit en de verdichting van de communicatiestromen versnellen de behoefte aan en de ontwikkeling van zo'n bovenregionaal uitdrukkingsmiddel. Het zou verkeerd zijn bij de ontplooiing van deze taalvorm de invloed te negeren

die er langs diverse wegen door het AN op uitgeoefend wordt. Toch conformeren de Vlamingen hun taalgebruik hoofdzakelijk aan elkaar, met inachtneming van de (socio-economische) dominanties die van het centrum uitgaan. Maar het gezag van Brabant wordt niet expliciet-formeel en niet door alle Vlamingen erkend, zodat er grote onduidelijkheid over de eigen norm heerst.

Voor de (een ?) Vlaamse omgangstaal tussen dialect en Nieuwsnederlands heeft G. van Istendael de term *verkavelingsvlaams* geijkt. Verkavelingsvlaams is echter veel meer dan de lingua franca van de nieuwe stadswijken, het is ook de informele omgangstaal van alledag, op het werk, in de winkel, de taal waarin de *communicatieve* Vlaamse politicus debatteert of in een interview zijn antwoorden formuleert, misschien zelfs het idioom van de uitleg in de wiskundeles of van talrijke Nieuwsnederlandsprekenden-na-hun-werkuren. Veel Vlaamse intellectuelen koesteren grote afkeer van deze taalvorm. Toch is ze een realiteit die steeds vastere vorm aanneemt. Deze taalvorm mag m.i. niet langer exhaustief op terminologisch NEGATIEVE wijze gedefinieerd worden, in de zin van 'soort mengtaal bestaande uit substraat van ABN en plaatselijke dialectkenmerken' of als 'een overgangsvorm tussen standaardtaal en dialect' (L. Beheydt in *De Standaard, Taalbijlage*, 10 maart 1998, blz. 7). Deze omgangstaal is integendeel een zelfstandige talige grootheid (aan het worden), d.w.z. moedertaal van veel dialectlozen en doeltaal van veel dialectsprekenden: het tastbare maar wankele resultaat van een autonome informele taalstandaardisering.

Krijgt het nieuwe Vlaanderen, dat in het zuiden een taalgrens heeft die staatsgrens wordt, nu in het noorden een staatsgrens die taalgrens wordt? De veranderingen in het noordelijke Nederlands en de ontwikkeling van de informele registers in de omgangstaal van Vlaanderen (voorlopig *verkavelingsvlaams* genoemd) zijn synchroon beschouwd in grote mate autonome processen die divergent verlopen. Het dialectale continuüm tussen Noord en Zuid maakt geleidelijk plaats voor twee differente omgangstaalvormen die door de staatsgrens gescheiden worden. Een treffende illustratie van de toenemende uitspraakverschillen biedt de dissertatie van Hans van de Velde uit 1996.

Tegenover de IDEALISTISCHE oproep van Fr. Debrabandere (*De Standaard, Taalbijlage* 10 maart 1998, blz. 7): 'Op één punt kan het Noorden iets in het Zuiden leren. Wij hebben de uitspraaknormen van de Nederlanders overgenomen en zijn die blijven toepassen' staat de

REALISTISCHE uitspraak van W.F. Hermans : 'Ze [de Vlamingen] mogen wat mij betreft schrijven en spellen wat ze willen, maar ze moeten niet denken ons hun fouten in de maag te mogen splitsen om het zichzelf gemakkelijk te maken'.

Bedreigt deze ontwikkeling de eenheid van het Nederlandse taalgebied, of heeft men hier met variëteiten van het(zelfde) Nederlands te maken? Volgens Goossens (*Wetenschap en Taal* 1977, 181-2) en Geerts (*Ons Erfdeel* 1989, 525-533) zijn de taalwil en de naamgeving eenheidsconstituerend. Ondanks het bestaan van de *Nederlandse Taalunie* en de officiële bepaling dat Vlaanderens taal *Nederlands* heet (Belgisch Staatsblad 1974, 5038) is hier enig scepticisme geboden. Voor Vlaanderen naar de (vooral bij de jeugd) meer dan vroeger geconstateerde weerstand om hun taal *Nederlands* te noemen en de in de media toegenomen voorkeur voor de termen *Vlaams* en *Vlaamstalig*. Deprez verdedigt het *Vlaams-Nederlands* als nationale variëteit (*Onze Taal* 1994, 251-3) en poneert nationale variatie als uitdrukking van zijn Belgische identiteit en als bewijs van Vlaamse rijkdom en macht. Volgens Goossens en Geerts creëert de introductie van de begrippen *variatie* of *variëteit* slechts een eenheidsillusie. Deprez trekt daarbij vergelijkingen met de verschillende varianten van het Engels en het Duits. M.i. onderschat hij hierbij de specifieke problematiek van de tweepoligheid. Het Engelse taalgebied (ook het Spaanse) verschilt m.i. door zijn multinationale en multipolaire of polycentrische structuur grondig van het Nederlandse; bovendien garandeert de Engelse taalidentiteit de participatie aan een wereldomvattend communicatienetwerk.

Een binationaal taalgebied neemt gemakkelijk een bipolaire opbouw aan als de numerieke (= kwantitatief aspect) of de economisch-culturele (kwalitatief aspect) discrepanties niet verpletterend zijn. Bipolariteit – de lichtjes contradictorische term *bicentrisme* schuwend – houdt het gevaar in van overfixering op de eigen identiteit en van overaccentuering van de verschillen. Die vergroot het risico van een permanent pat dat in een conflictmodel kan ontaarden, zoals in een federale staat met slechts twee deelstaten gebeurt. Binationale bipolaire taalgebieden zijn daarom uitzonderlijker en hun bestaan vaak kortstondiger dan poly- of monocentrische. Ik illustreer dit met een paar voorbeelden.

Vanaf de 14e eeuw namen de Slowaken de met hun dialecten verwante Tsjechische schrijftaal over. In de eerste helft van de 19e eeuw wordt echter op basis van de Slowaakse dialecten een eigen taal

gecreëerd die er zich volgens haar auteurs beter toe leende om aan de Slowaakse identiteit uitdrukking te geven.

Voorbeeld twee heeft betrekking op Noord-Europa. Zolang Noorwegen een provincie van Denemarken was, gold het Deens als onbetwiste schrijftaal in de hele unie. Toen Noorwegen in 1814 van Denemarken gescheiden werd, begon ook de talig-culturele verzelfstandiging, die in 1907 naar de wettelijke onafhankelijkheid van haar omgangstaal geleid heeft.

De derde anderstalige illusustratie tenslotte is veel minder spectaculair, maar toch vermeldenswaard. Sinds de verdwijning van de DDR is het Duitse taalgebied in de praktijk binationaal geworden, omdat de Duitstalige Zwitsers onder elkaar slechts dialect spreken en nauwelijks invloed hebben of claimen op de norm van het Standaardduits. Dit heeft het Oostenrijkse profileringsstreven inzake taal de laatste tijd aanzienlijk verhoogd en een enorme publicatiegolf over nationale variatie op gang gebracht.

Hoe kunnen de lage Landen uit deze bipolaire impasse raken? Omdat het erop lijkt dat binnen de Europese constellatie het staatsnationale denken (met zijn overgeidealiseerde zelfbeelden) ten voordele van de culturele en regionale identiteit zal wijken, zie ik maar één mogelijkheid: een zekere multipolariteit die in een transnationale ruimte met modern gestructureerde regio's wellicht automatisch zal ontstaan en tot de ontspanning van de taalreflexen bijdraagt. Ook het Brabantse monocentrisme zal dan binnen Vlaanderen aan kracht verliezen.

F. DEBRABANDERE : *Ze ronken lijk de bietjes. Het bepaald lidwoord in de vergelijking.*

Het Duits gebruikt bij een vergelijking in het meervoud meestal een bepaald lidwoord, b.v. *Wir sitzen hier wie die Heringe. Sie benehmen sich wie die Schweine.* Het Nederlands gebruikt hier geen lidwoord: *We zitten hier als haringen in een ton. Ze gedragen zich als varkens.* Maar het Middelnederlands kende deze regel wel: *gelijk den steen, alsoe die vroede, als de domme.* Zelfs het Nieuwnederlands heeft in een vergelijking het bepaald lidwoord nog gebruikt. Bij De Genestet (1829-1861) lezen we: *Listig als de slangen en te gelijk onnozel als de duiven.* Een relict daarvan vinden we in de Vlaamse dialecten. Het Gents, het Waaslands en het Oudenaards kennen *vechten gelijk d'hannen*, in Klemskerke kunnen ze *hulen lik de brakken*, in Frans-Vlaande-

ren lachen ze *lik de bulten*. Voor het Kortrijks zijn er een zevental voorbeelden op te noemen, zoals *overeenkommen lik de katten en d'honden*; ze *rien* 'rijden' *lik de zotten*; ze *ronken lik de bietjes*.

F. DEBRABANDERE : *Sjees, seze en sieze*.

Het woord *sjees* 'licht, hoog tweewielig rijtuig, met kap' wordt algemeen als een adaptatie van het Franse woord *chaise (roulante)* verklaard. Nu wordt de Franse *ch* in onze dialecten als *s* aangepast, vandaar Brabants *sees* en Oost-Vlaams *seze*. Maar het West-Vlaams heeft hier een afwijkend vocalisme, nl. *sieze*. Aangezien Fr. *fraise* in het West-Vlaams *freze* wordt, kan *sieze* niet op *chaise* teruggaan. Franse woorden met *ie* worden in het Picardisch met *i* uitgesproken en in het West-Vlaams ook met *i*-uitspraak overgenomen, b.v. *barriere* 'barrière', *Piere* 'Pierre', *assiete* 'assiette'. De West-Vlaamse *sieze* kan dan ook moeilijk anders verklaard worden dan uit Fr. *siège*. Bijkomende argumenten hiervoor zijn de Oostendse uitspraak *sizze*, met nog de Franse *zj*-klank, en de spelling *ciezze* bij De Bo, die vergeleken kan worden met andere oude West-Vlaamse vormen, zoals *collegie* 'collège', *sponsie* 'éponge'.

F. DEBRABANDERE : *Persoonsnamen in de Vier Ambachten 14e en 15e eeuw*.

Het gaat om twee materiaalverzamelingen met persoonsnamen. In de eerste plaats is er het corpus met 14e-eeuwse persoonsnamen in Hulst en Hulster Ambacht (Zeeuws-Vlaanderen), door DEBRABANDERE geëxcerpeerd uit Kortrijkse oorkonden en rekeningen. Graaf Boudewijn IX had nl. op 4 december 1199 aan de kanunniken van het Kortrijkse Lievevrouwekapittel alle grafelijke tienden van Hulster Ambacht geschonken, behalve de tienden die hij al aan de Duinenabdij had afgestaan. Vandaar die Hulsterse aanwezigheid in het Kortrijkse archief. Verder heeft wijlen dr. Gysseling een 600 steekkaarten nagelaten met hoofdzakelijk 14e- en 15e-eeuwse persoonsnamen in de Vier Ambachten, dit zijn Hulster Ambacht, Akseler Ambacht, Boekhoute-Ambacht en Assenede-Ambacht (hoofdzakelijk oostelijk Zeeuws-Vlaanderen, maar gedeeltelijk ook in het huidige Oost-Vlaanderen). De eerste verzameling bevat 788, de tweede 464 verschillende toenames.

Spreker behandelt enkele nog niet gesitueerde plaatsnamen (Mycole, Steenvliet, Hamelhee, Heelwase, Nidonc, Vielzen) en enkele

onduidelijke toenames (Algrau, Becsaert, Beyfiae, Branieldeel, Feyaerd, Faytop, Calodde, Miseman, Pisel, de Reissere, Tilterees, Tradauwe). Hij bespreekt verder enkele plaatsnamen, bijnamen, beroepsnamen, beroepsbijnamen, zinwoorden en patroniemen. Het valt op dat in Zeeland voornamen voorkomen die elders haast niet aangetroffen worden : Bloc, Boec, Bokel, Everdei, Grobbe, Kempe, Snoek, Splinter, Storm, Vossaerd, Zobe. Hoewel Zeeuws-Vlaanderen tot het graafschap Vlaanderen behoorde, onderscheidt het zich van het overige Vlaanderen door het grote aantal toenames van het type *Jans zone*, nl. 11,6 % van de toenames in Hulster Ambacht 14e eeuw en 12,5 % in de Vier Ambachten in 14e en 15e eeuw. De verklaring ligt wellicht hierin dat de Vier Ambachten tot Rijksvlaanderen behoorden en pas in 1007 een leen van de graaf van Vlaanderen werden. Met dit Oudgermaanse patronymische naamtype sluit Zeeuws-Vlaanderen blijkbaar bij het Noorden aan.

Op zaterdag 18 april had in Antwerpen een colloquium plaats. De Vlaamse afdeling van de Commissie organiseerde er 's ochtends voor de Kiliaanstichting de jaarlijkse *Kiliaanlezingen*.

Lezingen :

L. DE GRAUWE : *Van onfrk. ando tot nnl. aandoenlijk in Nederlandse en Duitse dialecten, of over het belang van paronymieonderzoek voor de dialectgeografie.*

Het bij Kiliaan geboekte (*ver*)eenlick 'horribilis' leeft blijkbaar voort in Zuid-Nederlandse dialecten : zo in het West-Vlaamse een(*de*)lijk, eenig, ee(*n*)malig, vereenig(*d*), vereenlijk, v(*e*)reend, Waaslands eendelijk, Antwerps eendelijk, een(*d*)ig. De woordenboeken, het MNW en het WNT inclus, en ook Kiliaan zelf suggereren een semantisch uitgangspunt 'eenzaam, verlaten', formeel teruggaand op één ; de -*d*- zou dan een epenthetische, anorganische origine hebben. Maar o.m. vormen met korte -*e*- in de stam en vooral het adverbiale gebruik van eendelijk 'uitermate' (zoals in het West-Vlaams, fonetisch als *indelik* gerealiseerd) doen veeleer vermoeden, dat het de voortzetting is van een adj. mnl. *endelik* (adv. *-like*), geatsteterd met bet. 'bepaald, zeker, zonder twijfel ...'. Dit is weliswaar met *endelike* 'eindelijk = finalis/-iter' door klankwettige evolutie

homoniem, maar gaat zelf terug op het subst. mnl. *ande* (reeds onfrk. *ando* 'zelus'), dat een brede betekenis-scala heeft ontwikkeld met uiteindelijk zelfs tegenstrijdige betekenissen. Deze storende homonymie werd afgebouwd door *endelik(e)* 'bepaald' formeel in de armen te drijven van mnl. *eenlijc/eenich* 'eenzaam', dank zij de semantische associatie 'eenzaam > benauwelijk, vreselijk > (adverbiaal afgezwakt) uitermate': het is een zeldzaam geval van homonymieafbouw, die leidde tot paronymische attractie en nieuwe polysemie.

In een excursie wordt betoogd dat en geargumenteed waarom het onnodig is, met M. Gysseling in Maerlants *Rijmbijbel* tweemaal een lectio difficilior [*h*] *ande* tot *scande* te emenderen.

G. JANSSENS : *Vergelijkend onderzoek naar lexicaal dialectverlies en standaardtaalinvloed aan beide kanten van de Vlaams-Waalse taalgrens : een case-study.*

De taalstudie in Vlaanderen wordt vaak contrastief onderzocht met die in Nederland. Maar het kan ook interessant zijn om ze ook eens naast die in Wallonië tegen het licht te houden.

Als men de evolutie van de taalsituatie in het Vlaamse Tongeren – en in Vlaanderen in het algemeen – vergelijkt met die in het Waalse Voroux-Goreux – en in Wallonië –, dan vallen twee verschillen op : het dialectverlies verloopt niet in hetzelfde tempo en de substituerende varianten of variëteiten hebben niet (altijd) dezelfde status.

In Vlaanderen brokkelt het dialect langzaam maar zeker af en heeft het ook functioneel wat terrein verloren ; in Wallonië echter gaat het structurele dialectverlies veel sneller en is de standaardtaal, het Frans, bij de jongere generaties volledig in de plaats getreden van de volkstaal (zeker in de stedelijke agglomeraties). Het Frans in Wallonië is weliswaar niet helemaal hetzelfde als dat in Frankrijk, maar het verschil tussen die twee is veel kleiner dan dat tussen het Nederlands in Vlaanderen en dat in Nederland. In Vlaanderen stelt men een gedeeltelijke vernederlandsing en regiolectisering vast van het dialect. Daar lijkt als informele spreektaal een regionaal gekleurde algemenere omgangstaal te ontstaan, die (nog) ver af staat van de in formele situaties en als schrijftaal gebruikte standaardtaal.

Factoren die de snelle verdwijning van het dialect en de introductie van het Frans in Wallonië mogelijk hebben gemaakt, zijn :

- de vroege, snelle, ingrijpende industrialisering van Wallonië en de plattelandsvlucht en bevolkingsvermenging naar en in grote, stedelijke agglomeraties die daar het gevolg van waren ;
- het gebruik van sociaal-economische argumenten voor de invoering van de standaardtaal ;
- de afwezigheid van concurrenten voor het Frans op de H-positie in de Waalse taalgemeenschap ;
- het grote culturele en internationale prestige van het Frans en de relatieve sympathie die de Walen voor deze taal hebben.

In Vlaanderen was/is de situatie op deze punten geheel of gedeeltelijk verschillend, wat een partiële verklaring kan zijn voor de langzamere verdwijning van de dialecten en de anders verlopende standaardisering c.q. introductie van de standaardtaal.

De middagvergadering – eveneens georganiseerd door de Vlaamse afdeling – was bestemd voor de *Vereniging voor Oudgermanisten*.

LEZINGEN :

J. VAN LOON : *De diachrone semantiek van Germaans burg*.

J. VAN POTTELBERGE : *De datief als casus bij werkwoorden in het Oud- en Middelhoogduits*.

Het *Bestuur van de Commissie* voor de periode 1998-1999 is als volgt samengesteld : Jean GERMAIN, voorzitter ; Johan TAELEMAN, ondervoorzitter en voorzitter van de Vlaamse afdeling ; Léo WINTGENS, voorzitter van de Waalse afdeling ; Willy VAN LANGENDONCK, secretaris van de Vlaamse afdeling ; Jean GERMAIN, secretaris van de Waalse afdeling ; Frans DEBRABANDERE, secretaris-generaal.

Samenstelling van de Commissie : Het erelidmaatschap wordt verleend aan Luc VAN DURME. In de

Waalse afdeling werden mevrouw Catherine HANTON en de heer Jean-Marie CAUCHIES verkozen tot lid.

De *Handelingen* LXX (1998) telden 408 bladzijden. Ze werden geruild met een aantal tijdschriften en wetenschappelijke instellingen (zie lijst). De door aankoop of ruil verkregen werken werden gedeponneerd in onze bibliotheek, die ondergebracht is in de bibliotheek van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Honderd exemplaren worden de wetenschappelijke centra van de Belgische universiteiten ter beschikking gesteld, ten behoeve van onderzoekers en studenten.

De Vlaamse afdeling publiceerde Werk 20, nl. *Toponymie van Waanrode* door dr. Paul KEMPENEERS (112 blzn.).

Inzake straatnaamgeving werd de Commissie in 1998 door talrijke Brusselse, Waalse en Duitstalige gemeenten geraadpleegd. De Vlaamse afdeling verstrekte advies voor de Nederlandse naamvorm van straten in Brusselse gemeenten, nl. Anderlecht, Brussel, Elsene, Koekelberg, Sint-Joost-ten-Node.

De Commissie heeft de *taalkundige aanpassing van de geografische namen van de stafkaarten* die door het Nationaal Geografisch Instituut uitgegeven worden, voortgezet. Voor de Vlaamse afdeling heeft het Instituut voor Naamkunde in Leuven onder leiding van Willy VAN LANGENDONCK en met medewerking van Francisca GOEMINNE advies uitgebracht i.v.m. 549 toponiemen in de volgende 46 gemeentes (kaartbladen NGI nrs. 21/1, 21/2, 21/3, 21/5, 21,6, 21,7, 21,8, 22,3, 22/4, 30/1, 30/2, 30/3, 30/5, 30/6, 41/1-2, 41/3-4 : Aalter, Ardoie, Berlare, Brakel, Deinze, Dendermonde, Erpe-Mere, Gavere, Geraardsbergen, Gingelom, Haaltert, Heers, Herstappe,

Herzele, Horebeke, Ingelmunster, Izegem, Kruishoutem, Laarne, Landen, Lebbeke, Lichtervelde, Lierde, Lochristi, Lokeren, Maarkedal, Nazareth, Ninove, Oosterzele, Oostkamp, Oostrozebeke, Oudenaarde, Pittem, Ruiselede, Tielt, Tongeren, Wetteren, Wichelen, Wielsbeke, Wingene, Zele, Zingem, Zottegem, Zulte, Zwalm.

In de Waalse afdeling werd het onderzoek gedaan door Jean-Luc FAUCONNIER, Jean GERMAIN en Jean LECHANTEUR.

Met de meeste hoogachting,

Brugge, 31 december 1998.

De Secretaris,

F. DEBRABANDERE.

De Voorzitter,

J. GERMAIN.